

18. Yüzyıldan Günümüze Türkiye ve Amerika'da Askeri Hemşireliğin Tarihsel Gelişimi

18th Century since the Historical Development of Military Nursing in Turkey and America

Hülya LEBLEBİCİOĞLU¹

ÖZET

18.yy ve 19.yy'da meydana gelen küresel savaşlarda sayısız ölümler ve yaralanmalar yaşanmıştır. Bu makale, Türk ve Amerika toplumunda askeri hemşireliğin temellerini, ilerleyen savaş dönemleriyle gelişimini, savaş ve terörde salgın hastalıklar sebebiyle oluşan kayıpları, olası savaş sürecine hazırlıkta hemşirelik eğitiminin önemini, özelleşmiş askeri hemşirelik becerilerini incelemek amacıyla ele alınmıştır.

Ülkemizde askeri hemşirelik Florence Nightingale'in Kırım Savaşı'nda; kadınların yürüttüğü bakım hizmeti ile hasta ve yaralı askerlerin sağlıklarını olumlu yönde etkilenmesi ile mesleğin miladı olarak nitelendirilmektedir. 11 Haziran 1868'de İstanbul'da "Yaralı ve Hasta Askerlere Yardım Cemiyeti" adıyla Dr. Abdullah tarafından faaliyete başlayan kurum 1877 tarihinde "Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Merkez-i Umumi" olarak değiştirilmiştir.

Amerika'da iç savaşın patlak vermesiyle, askeri hemşire teşkilatı, ambulans hizmetleri, hastane hizmetleri ve sistemli medikal teşkilatlar bulunmamaktaydı. İlk çarpışmadan sonra hemşire ihtiyacının önemi açıkça belli oldu ve ülkede eğitilmiş hemşireler henüz o zamanlarda yoktu. Amerika Birleşik Devletleri ABD tarihinde ilk askeri hemşirelerden bazıları şöyledir; Dorothea Dix, Kate Cummings, Jane Woolsey, Clara Barton, Clara Maas, Jane Delano, Annie Goodrich, Julia Stimson, Florence Blanchfield, Lucile Petry.

Yakın tarihimize savaşlara göz atacak olursak artık politik, ekonomik, psikolojik, biyolojik savaşlar görece artmış olup sıcak savaşlar ne yazık ki dünya toprakları üzerinde hala devam etmektedir. Savaşın bir afet olarak kabul edilip hemşirelik lisans eğitimi veren okul ve kurumların programlarından mezun olacak hemşirelere, uygulamalı eğitimlerin de içinde yer aldığı hazırlık eğitimleri yerleştirilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Hemşire, Askeri Hemşirelik, Savaş

ABSTRACT

In the 18th and 19th century, there have been numerous deaths and injuries global war. This research had taken to basics of the military nursing Turkish and American society, the development of wartime, losses because epidemic illness in the wars and terrorism, the importance of nursing education in the process of preparation for possible war, examining privatized military nursing skills.

In the Crimean War Florence Nightingale with woman where running care service to sick and wounded soldiers, has positive effect to their heaths which estimated as milestone of military nursing. In June 11, 1868, there were aid agency was called "Wounded And Sick Soldiers Aid Society" by created Dr. Abdullah in Istanbul. Afterwards was changed "Headquarter of Ottoman Hilal-i Ahmer Society" in 1877.

Civil War erupted in America and there were no military nurse corps, ambulance services, hospital services, systematic medical organizations. After the first collision the importance of nursing reads became clearly and trained nurses in America history; Dorothea Dix, Kate Cummings, Jane Woolsey, Clara Barton, Clara Maas, Jane Delano, Annie Goodrich, Julia Stimson, Florence Blanchfield, Lucile Petry.

At the present time political, economic, psychological wars increased unfortunately shooting wars on the lands of the earth. The war must be expected as a disaster that's why the nurses about the have bachelor degree of nursing school and institution, school be educated pre education which included practical lessons.

Keywords: Nurses, Military Nursing, Warfare

*Bu bildiri 1.Ulusal ve Uluslararası Katılımlı Hemşirelik Tarihi Kongresi'nde poster bildiri olarak sunulmuştur.18-21 Haziran 2014-İzmir
¹Araştırma Görevlisi. Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi

GİRİŞ VE AMAÇ

18.yy ve 19.yy'da meydana gelen küresel savaşlarda sayısız ölümler ve yaralanmalar yaşanmıştır. Bu dönemde savaşta askerlerin ve gönüllülerin bakım/tedavisi için rol alacak kişilere ihtiyaç duyulmuştur. Bu anlamda yaralı askerlerin ve gönüllülerin tedavisinde sağlık eğitimi almış, kadın ve erkek hemşireler aktif görev almışlardır. Tarih boyunca savaş/terör saldırılarından fiziksel, sosyal ve psikolojik olarak olumsuz etkilenen kadınlar dünyanın pek çok yerinde yaralı askerlerin ve diğer savaş/terör mağdurlarının bakımında ve tedavisinde rol almıştır.¹ Sağlık sistemi içinde hemşirelerin savaş/terör olaylarına hazır olmaları sağlık hizmetlerinin sunumunun kesintisiz ve etkili bir şekilde devam etmesi için hem kişisel hem de profesyonel olarak niteliklerini geliştirmeleri gerekmektedir.^{2,3}

Günümüzde sağlık bakım sistemleri hızla gelişirken, hemşirelik mesleğinin hizmet verdiği alanlar da çeşitlenmektedir.^{1,4} Hemşirelik mesleğinin hizmet verdiği alanlarda geriatri hemşireliği, psikiyatri hemşireliği, pediatri hemşireliği, diyaliz hemşireliği, yoğun bakım hemşireliği, adli hemşirelik ve askeri hemşirelik gibi birçok alan bulunmaktadır. Askerlerin sağlığı için yapılan tıbbi ve cerrahi uygulamalardaki değişim ve yenilikler askeri hemşireliğinde gelişimini zorunlu kılmıştır. Askeri hemşire tıbbi ekibin önemli bir üyesidir.⁵

Bu makale, Türk ve Amerika toplumunda askeri hemşireliğin temellerini, tarihsel süreçte yaşanan savaş dönemleriyle askeri hemşireliğin gelişimini, savaş ve terörde salgın hastalıklar sebebiyle oluşan kayıpları, olası savaş sürecine hazırlık aşamasında hemşirelik eğitiminin önemini ve özelleşmiş askeri hemşirelik becerilerini incelemek amacıyla ele alınmıştır.

Bu makaleyi ve vardığı sonuçları incelerken bazı sınırlamalara dikkat edilmesi gerekir: Öncelikle bu derlemenin yazarı tarih bilimci değildir; bu alanda bir eğitim almamıştır ve dolayısıyla alana özel sistematik bilgidir. Bu nedenle tarihsel süreç ve ilişkileri diğer kaynaklardan

edindikleri kadarıyla anladığı ölçüde yansıtacaktır.

Türkiye'de Askeri Hemşirelik Süreci

Askeri hemşirelik kavramının ortaya çıkışı tarihte yaşanan savaşlarla doğrudan ilişkilidir. Osmanlı Devleti; Kırım savaşı, Osmanlı-Rus Savaşı, Trablusgarp Savaşı, Balkan ve Çanakkale Savaşları, Birinci Dünya Savaşı ve Milli mücadele gibi pek çok savaş dönemine maruz kalmıştır. Osmanlı ordusunda sağlık hizmetleri çoğunlukla cerrahlar tarafından verilmiş ve savaş zamanı hekimlerde geçici olarak ordu hizmetine alınmıştır. İlk asker hastaneleri III. Selim döneminde kurulmaya başlanmıştır. 1794 Zeytinburnu, 1799 Asâkir-i Mansuriye veya Selimiye, yine 1799 tarihinde Levent Çiftliği 19.yy'da ise bu sayı ihtiyaca göre arttırılmıştır.⁶

Florence Nightingale'in Kırım Savaşı'nda 1854; kadınların yürüttüğü bakım hizmeti ile hasta ve yaralı askerlerin sağlıklarını olumlu yönde etkilemesi ülkemizde de hemşirelik mesleğinin miladı olarak nitelendirilmektedir. Kırım Savaşı'na 25.000 İngiliz askeri katılmış, bunların 18.000'i dizanteri, kolera, beriberi, yüksek ateş, kalabalık yaşam alanları, hijyenik koşullar içermeyen hastane ortamı, yetersiz yiyecek, kötü hasta bakımı gibi nedenlerle hayatlarını kaybetmiştir. Florence Nightingale'nin çevreye yönelik yaptığı iyileştirici uygulamalar ve tuttuğu istatistiklerde, çevre sanitasyonu, kişisel hijyen, el yıkamanın önemi gibi hasta bakımı uygulamaları, mortalite hızını %42'den %2.2'ye düşürmüştür.^{7,8}

Sağlık alanında kadın eleman yetiştirmeye yönelik ilk düzenleme 1842 yılında başlatılan ebelik eğitimi ile olmuştur. 1895'te doğumevinde ebelik eğitimi başına Besim Ömer Paşa getirilmiş ve iyileştirme çalışmaları yapılmıştır.⁶

11 Haziran 1868 tarihinde İstanbul'da "Yaralı ve Hasta Askerlere Yardım Cemiyeti" adıyla Dr. Abdullah tarafından faaliyete başlayan kurum 1877 tarihinde "Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Merkez-i

Umumisi” olarak değiştirilmiştir. Dönüşmüştür.^{6,9} Bu cemiyet, Beşiktaş Sarayı’nın Paşa Dairesi’nde ilk oturumunu yapmıştır. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti’nin 1877 tarihli ana nizamnamesinde belirtildiği üzere, salgın hastalıklarla mücadelede katılmakla görevlendirilmiştir.^{6,9} Bu kurumda varlıklı ve nüfuzlu kadınların çalışmaları, kadın tarafından hasta bakımı verilmesinin önünü açmıştır. Özellikle Safiye Hüseyin Elbi ve Nesime Hanım’ın bu konuda büyük rol oynadığı bildirilmektedir ve hasta bakımı alanındaki çalışmaları “gönüllü şefkat hemşireleri” ve “aşıcı hanımlar” sürdürmüştür.⁶

Osmanlı-Rus Savaşı’nda 1877-78 Osmanlı Ordusu üzerine yapılan bir incelemeye göre; 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı’nda ve 1912-1913 Balkan Savaşı’nda ve Büyük Savaş’ta Osmanlı Ordusu’nun büyük bölümünde açlık baş göstermiştir. Kolera, tifo ve dizanteriden ölen askerlerin sayısı çatışmalarda yaralanarak ölenlerden çok daha fazladır.⁹

Torun’un belirttiği üzere 1909 yılında Kenan Tevfik Sezenel ve Refik Münir Keskingil “Hastabakıcılık” ismiyle ilk Türkçe hemşirelik kitabını yayınlamıştır. 1913-1914 yıllarında Kızılay Cemiyeti bünyesinde açılan hasta bakımıyla ilgili kurslara İstanbul’un en kültürlü çevrelerinden kadınlar katılmıştır.⁶

Ülkemizde hemşirelik hizmetlerine duyulan gereksinim; Trablusgarp Savaşı’nda 1911 askerlerin ağır kayıp vermesi ve yaralılara sağlık hizmetlerinin yeterince verilmemesi nedeniyle gün yüzüne çıkmış ve acil önlem alınmasına karar verilmiştir. Bu amaçla 1911’de Hilal-i Ahmer Cemiyeti Kızılay tarafından, Dr. Besim Ömer Paşanın desteğiyle, altı ay süreli ilk hemşirelik kursu açılmıştır. Buradan mezun hemşireler Balkan ve I. Dünya Savaşı’nda görev yapmıştır. Bu hemşirelerden biri olan Safiye Hüseyin Çanakkale Savaşı’nda cephelerden gelen yaralılara ilk müdahalenin yapılarak İstanbul’a nakillerinin sağlandığı bir hastane gemisi olan “Reşit Paşa Vapuru”nun başhemşiresi olarak çalışmıştır. Bu gemi hastane olduğunu gösteren işareti olmasına

rağmen, birçok defa düşman ateşine maruz kalmıştır.

1939’da Milli Savunma Bakanlığı’na bağlı ilk askeri hemşirelik okulu açılmış ve mezunları askeri hastanelerde görevlendirilmiştir.¹² Daha sonraki yıllarda açılan farklı eğitim düzeylerindeki askeri hemşirelik okullarından mezun olan hemşirelerin bir kısmı, açılan Deniz Kuvvetleri’ne bağlı hastanelerde ve denizasırlı ülkelerdeki savaş ortamında Bosna, Kosova gibi görevler almışlardır.

Yakın tarihimizde ise Türk Deniz Kuvvetleri’ne bağlı “TCG İskenderun” adlı gemiyle Ekim 2003’te Türkiye’nin Akdeniz limanları ve Mayıs 2004’te Karadeniz limanları dolaşarak bölge halkına on beşer günlük sürelerle sağlık hizmeti sunulmuştur. Tuğamiral Özdağdeviren, geminin Deniz Kuvvetleri Komutanlığı’nın lojistik nakliyat gemisi olduğunu, bu görev için sağlık hizmeti verilmek üzere tıbbi cihaz, malzeme ve ekipmanla donatılarak hastane gemisi haline getirildiğini ifade etmiştir. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı’na bağlı hastane ve revirlerde gemideki sağlık ekibi içinde 15 doktor, 14 yüksek hemşire ve hemşire, 8 eczacı, laborant, teknisyen ve hasta bakıcı ile 55 kişilik bir ekip görev yapmış ve koruyucu sağlık hizmetleri kapsamında, genel sağlık taramaları, aşılama ve anne çocuk sağlığı ile ilgili hizmetler vermişlerdir.¹³

Türkiye’de ilk askeri hemşire okulu Ankara’da 1939 yılında milli savunma bakanlığınca açılmıştır. Parasal sorunlar nedeni ile 1947 yılında kapatılan bu okulun öğrencileri Kızılay Özel Hemşire Okulu’na devredilmiştir. Daha sonra 1972-1973 ders yılında Gülhane Askeri Tıp Akademisi GATA yeniden “Türk Silahlı Kuvvetleri Sağlık Meslek Lisesi” adıyla hemşire yetiştiren bir okul açılmıştır.¹¹

1985 yılında “muvazzaf askeri yüksek hemşire” yetiştirmek üzere GATA Hemşirelik Yüksekokulu açılmıştır. GATA lisans düzeyinde ilk hemşirelik eğitime, 1985 yılında, 2955 sayılı GATA Kanunu doğrultusunda, 27 Kasım 1985 gün ve 18941 sayılı resmi gazetede Bakanlar Kurulu Kararı ile yayınlanan yönetmelik

çerçevesinde Hemşirelik Yüksek Okulu'nda başlanmıştır.¹⁴

GATA Hemşirelik Yüksekokulu hemşirelikte lisans eğitimi vermek ve Türk Silahlı Kuvvetleri'ne subay hemşireler yetiştirmek amacıyla 1985 - 1986 eğitim-öğretim yılında 35 öğrenciyle eğitime başlamıştır. İlk mezunlarını 30 Ağustos 1989 tarihinde vermiştir. Mezunlar yurdumuzdaki hastanelerde başhemşire ve klinik sorumlu hemşire olarak görevlendirilmişlerdir. Okulda, Genelkurmay Başkanlığı'nın emri ile 1990 - 1991 eğitim-öğretim yılında K.K.T.C. uyruklu, 1993 - 1994 eğitim-öğretim yılında Arnavutluk ve Azerbaycan uyruklu kız öğrenciler lisans eğitimine başlamışlardır. GATA Hemşirelik Yüksekokulu, bugüne kadar 5'i Azerbaycan, 6'sı Arnavutluk ve 299'u T.C. uyruklu olmak üzere toplam 310 subay yüksek hemşire mezun vermiştir. 1998-1999 eğitim-öğretim yılında subay yüksek hemşire alımı Genelkurmay Başkanlığı'nın emri ile durdurulmuş ve GATA Hemşirelik Yüksek Okulu'nda lisans seviyesinde sivil hemşire yetiştirilmesine başlanmıştır.¹⁵

GATA Hemşirelik Yüksekokulu Müdürlüğü'nün akademik yapısı; bir Bölüm Başkanlığına bağlı iki Ana Dal Başkanlığı ve bunlara bağlı 7 Bilim Dalı Başkanlığından oluşmaktadır. Bu bilim dallarında GATA Sağlık Bilimleri Enstitüsü bünyesinde 1988 - 1989 eğitim-öğretim yılından itibaren mezuniyet sonrası eğitim programları yürütülmektedir.

Günümüzde, "GATA Hemşirelik Yüksekokulu" mezunları "Askeri Sivil Memur" statüsünde yurt içinde askeri hastanelerde diğer meslektaşları gibi hasta bakım hizmetleri yürütürken; iç güvenlik hareketi yapılan bölgelerde, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin barışı sağlamak için görev aldığı Afganistan, Kosova gibi yurt dışı askeri sağlık hizmetlerinde de görev yapmaktadırlar.^{11,15}

Amerika'da Askeri Hemşirelik Süreci

Amerika'da iç savaşlar başladığında, askeri hemşire teşkilatı, ambulans hizmetleri, hastane hizmetleri ve sistemli medikal teşkilatlar bulunmamaktaydı. İlk silahlı çarpışma sonrası hemşire ihtiyacının önemi açıkça belli oldu. O dönemde ülkede eğitilmiş hemşire henüz yoktu. Birçok dini örgüt gönüllü olup ve kendi hastanelerinde, askeri hastanelerde ve harp meydanında hemşirelik bakımı sağlayarak sağlık hizmeti sunmuştur. Şentürk'ün belirttiği üzere 1850 yılında genel alanda hemşirelik gereksinimi kendisini göstermiş ve Amerika'daki Katolik ve Protestan kiliseleri ile Museviler kendi hastanelerini ve hemşire okullarını inşa etmeye başlamışlardır. Bu arada Amerika'nın çeşitli yerlerinde "Kadınlar Tıp Koleji" açılmış, bu kolejden mezun olan hanım doktorların hastanelerde hemşire eksikliğini dile getirmeleri sonucu hemşire okulları da açılmıştır. İlk hemşire okulu; Philadelphia'da tıp kolejine bağlı 1861 yılında açılan hemşire okuludur.¹²

1901'de ABD ilk askeri hemşire teşkilatını resmi olarak kurmuştur. Askeri düzenleme ile hemşireler sonunda tıp bölümünde kalıcı bir birim edinmişlerdir.¹⁶

Gayle kitabında eğitilmiş askeri hemşirelerin ilk olarak 1898-1899 İspanya-Amerika savaşı ile bakım verdiklerini yaygın bir kanı olarak belirtmektedir. Temsili yönetici genel cerrah George Sternberg ve Dr. Anita Newcomb Mcgee ihtiyaç duyulabilecek kadar hemşireyi işe almış ve askeri hemşire birliğinin kurulması için girişimlerde bulunmuşlardır. Başlangıçta eğitilmiş hemşireler tıp uygulama sahasında kabul görmemiş, sonraları varlıkları hekimler tarafından kabul edilmiştir. Savaş süreci ilerlediğinde hemşirelerin yaralı askerler için verdikleri bakım yetenekleri ve yaralı askerler tarafından kabul görmeleri askeri hekimleri de hemşirelere bağımlı hale getirmiştir.¹⁶

Birinci Dünya Savaşı'nda ordu emrinde 400 hemşire olmasına rağmen bir buçuk sene içinde Amerikan Kızılhaç'ı ve hemşirelik organizasyonlarının yardımı ile ordu

hemşirelerinin sayısı 20.000'in üstüne çıkmıştır. Bunlardan 10.000 hemşire Deniz Kuvvetlerinde görev almıştır. 1920'de ordu hemşirelerine askeri rütbe verilmiştir. Bu dönemde Amerika'da hemşirelik İngiliz ve Fransız hemşireliği kadar iyi düzeyde olmayıp, Fransız ve İngiliz hemşireliğinden çok yararlanmışır.¹² Amerikan sivil savaşlarında yer alan hemşirelerin yaptıkları çalışmalar Amerikan hemşireleri tarafından bilinmekte fakat dünya hemşireleri bunu Florence Nightingale'in Kırım'daki çalışmaları kadar bilmemektedir.¹⁷ ABD tarihinde ilk askeri hemşirelerden bazıları şöyledir;

Dorothea Dix; 1802-1887 savaş dönemi boyunca ordunun hemşirelik yönetiminde yer almıştır. Hemşireliği güçlendirici ve hemşirelik aktivitelerini denetleyici bir öğretmen olup, Florence Nightingale'in İngiltere'de yaptığı işlerin Amerika'daki öncülüğünü yürütmüştür. Salgın hastalıkların bakımında ve salgın hastalıklardan korunmada, sanitasyon işlerinde, tıbbi araç temininde, hemşirelik bakımında büyük reformlar yapmıştır.^{12,16} Savaştan sonra bayan Dix, yaşlı oluşu ve emekliye ayrılması sebebiyle görevine devam edememiştir. 10 Haziran 1861'de Sekreter Simon Cameron tarafından ordudaki kadın hemşirelerin yöneticisi olarak atanmıştır. Bu eylem onun yönlendirmesiyle organize olan gönüllü kadın hemşireler teşkilatının kurulmasını sağlamıştır. Bayan Dix, hemşirelikte hazırlığının olmamasına rağmen gerekli organizasyonel beceriye sahipti. Her on hasta/yatak için bir hemşire düzenlemesini orduda gerçekleştirdi. Hemşirelik için adayların 35-40 yaş aralığında, sağlıklı, eğitilmiş, iyi karakterli ve mizacı ciddi şartları taşıması gerektiğini savundu.¹⁶

Kate Cummings; 1836-1909 savaş süresince sonradan yayınladığı bir günlük tutmuştur. Kitabı müttefik hastane ve hemşirelik kayıtlarını gerçekçi olarak sunmaktadır. Cumming'de gönüllü bir hemşireydi. Kendisi bakımı ve hastanedeki yaralı ve hastaların bakım eksikliğini tanımladı. Kanla, taşımayla, kıyafetler ile

ilgili olarak oluşan birçok enfeksiyon problemini tanımladı.¹⁶

Jane Woolsey; 1830-1900 orduda gönüllü hemşiredir. Virginia'daki birlik hastanede yöneticilik yapmıştır. Tıbbi uygulamaları anlatan, hemşirelik görevlerini belirleyen ve yaralı askerler ile ilgili hatıralarını yayınlamıştır. Savaşın sonrasında New York'ta kilise üyesi bir hastanede hemşirelik eğitimini kurmada yardımcı olmuştur.¹⁶

Clara Barton; 1821-1912 savaş bölgesindeki hastanelerde ve savaş kamplarındaki esirlere bakım vermiş gönüllü bir hemşiredir. Amerikan Savaşlarında hasta bakımında önemli bir rol oynayan Clara Barton, hemşirelik eğitiminde de öncü olmuştur. Savaşlarda bağımsız olarak çalışmış, Avrupa ziyaretinde Uluslararası Kızıl Haç çalışmalarından etkilenmiştir. Amerika'da lobi faaliyetlerine katılarak Kızıl Haç'ın kuruluşunda önemli rol oynamıştır. İlk başkan olarak 1881'de Kızıl Haç'a hizmet etmiştir. Amerikan Sivil Savaşı sırasında askerlere yaptığı yardım ve savaştaki çalışmaları ona "Savaşın Meleği" The Angel of the Battlefight adını takmıştır. Clara Barton, kayıp olan asker ve ailelerine de yardım etmiştir. Savaş deneyimlerine ilişkin konuşmalarında Florence Nightingale gibi savaş alanındaki hijyenik kuralları yaralı ve hasta bakımında izlenecek yol haritasını organize etmiştir. Onun ve Florence Nightingale'in çalışmaları, hemşirelik biliminde geniş ilerlemelerin kaydedilmesini sağlamıştır.¹⁶

Clara Maas; 1876-1901 İspanya-Amerika savaşı sonrasında sarıhummanın nedenlerini tanımlayan bir çalışmaya katıldı. Sivrisinek tarafından ısırılmış enfekteli bir hasta tarafından kendisinin ısırılmasına izin vermiş, hastalığa yakalanmıştır ve birkaç gün sonra ölmüştür. Clara Maas; sarıhumma hastalığı ile mücadele için kurulan komisyona destek vermek üzere Küba'ya gitmiş ve sarıhumma sonucunda hayatını kaybetmiştir. Maas'ın insanlığa verdiği bu hizmetten dolayı 1951'de Küba'da; 1976 yılında da Amerika'da bir anı pulu bireysel hemşire onuruna Amerika'da basılan ilk pul bastırılmıştır.¹⁶

Jane Delano; 1862-1919 Amerikan Kızıl Haç ordusunun oluşumunda yer almıştır. Birinci dünya savaşında Amerikan Kızıl Haç sayesinde orduya hizmet için hemşireleri toplamıştır. Kızıl Haç hastanesi ateşkes sonrası Fransa'da geziyorken Jane kulak iltihabına yakalanmış ve birkaç gün sonra ölmüştür.¹⁶

Annie Goodrich; 1866-1954 Kolombiya Üniversitesinde profesördür. Birinci dünya savaşı boyunca askeri hemşire okulunda dekan olarak görevine devam etmiştir. Savaş sonrasında Yale Üniversitesi hemşirelik okulunun ilk dekanı olarak hizmet etmiştir.¹⁶

Julia Stimson; 1881-1948 Birinci dünya savaşı boyunca Amerikan seferi kuvvetlerde başhemşire olarak görev almıştır. Askeri hemşire okulunda dekan olarak çalışmış ve ordu hemşire teşkilatına ilk denetmen olarak tayin edilmiştir. İkinci dünya savaşı boyunca askerlik hizmeti için hemşireleri bir araya getirmiştir.¹⁶

Florence Blanchfield; 1882-1971 İkinci dünya savaşı boyunca askeri hemşire teşkilatında denetmenlik yapmıştır. Albay rütbesine erişen birkaç kadından birisidir. Savaş sonrasında ordu ve donanma da çalışan imtiyazlı hemşirelerin maaş, fayda, özel haklar vb. subaylar için emredilen tasarının geçmesi için çalışmıştır.¹⁶

Lucile Petry; 1902-1999 İkinci dünya savaşı boyunca "Askeri Öğrenci Cadet Hemşire Teşkilatı" başkanlığını yürütmüştür.

Bu program savaş bitene kadar askeri personele hizmet etmeyi kabul eden bayanlara ücretsiz hemşire eğitimi sağlamıştır.¹⁶

Hemşirelerin Deniz Kuvvetleri bünyesinde görevler almaları dünyada ilk kez 1888'de Amerika Birleşik Devletleri'nde New York Bellevue Hastanesi'nde eğitim süresi iki yıl olan Mills Hemşirelik Okulu ile gerçekleştirmiştir. Söz konusu hemşireler, savaş sırasında yaralı taşıyan "Solace" adlı gemiyle Küba'dan ABD'ye yol almıştır. Solace, sadece askeri rütbesi olan erkek hemşireleri çalıştırma onuruna sahip olan bir gemi değil, aynı zamanda denizde ilk antiseptik cerrahinin gerçekleştirilmiş olduğu bir gemidir¹⁸. İlerleyen zamanlarda gelişmelere paralel olarak, 1991'de Irak'a düzenlenen Çöl Fırtınası Operasyonu'nda, 2001'deki New York'taki Dünya Ticaret Merkezi'ne düzenlenen saldırılarda ABD'nin "Comfort" adlı hastane gemisinde hemşireler etkin roller almışlardır.¹⁹

Amerika'da hemşirelik eğitimi ve askeri hemşireliğe destek özellikle ikinci Dünya Savaşı'nda gözlenmektedir. Savaş ilerledikçe hemşire yetersizliği gündeme gelmiştir. Savaşlar ulusun hemşirelere olan bağımlılığının keskin farkındalığını ve aciliyetini karşılamak için hemşirelerin doğal afetlere/felaketlere hazırlanma ihtiyacını gündeme getirmiştir. Bu bağlamda ordunun hemşireliğe büyük katkısı olmuştur.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Tarihe bakıldığında sunulan hemşirelik hizmetlerinde kahraman davranışlar sergileyen hemşireler öne çıkmıştır. Savaş/terör saldırılarından fiziksel, sosyal ve psikolojik olarak olumsuz etkilenen kadınlar; aynı zamanda dünyanın pek çok yerinde yaralı askerlerin ve diğer savaş/terör mağdurlarının bakımında ve tedavisinde rol almıştır. Kadınların bu hizmetleri; önceleri profesyonel bir meslek olarak hemşireliği ifade etmese de, farklı zamanlarda birçok şekilde sürdürülmüştür. Yaşanan bu olaylar askeri hemşireliğin ne denli önemli olduğunu doğurmuş, askeri hemşireliğin özel beceri ve

hemşirelik uygulamaları, kompleks müdahaleler gerektirdiğini göstermiştir.

Yakın tarihimize savaşlara göz atacak olursak artık politik, ekonomik, psikolojik, biyolojik savaşlar görece artmış olup sıcak savaşlar ne yazık ki dünya toprakları üzerinde hala devam etmektedir. Bu savaşların en önemli sağlık hizmeti basamağında bulunan hemşirelerden, askeri hemşireliği becerilerine sahip ve bu becerileri arttırmaya yönelik ulusal bir eylem planının oluşturulmasında, uygulanmasında, değerlendirilmesinde ve yaygınlaştırılmasında

profesyonel katkı sağlamaları beklenmektedir. Bu bağlamda savaşın bir afet olarak kabul edilip hemşirelik lisans eğitimi veren okul ve kurumların programlarından mezun olacak hemşirelere, uygulamalı eğitimlerin çadır hastane vb. de

içinde yer aldığı hazırlık eğitimleri yerleştirilmelidir. Askeri hemşirelerin yetki ve sorumluluklarının uluslararası düzeyde irdelenmesi geliştirilmesi ve bunların yasal düzenleme kapsamında desteklenmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

1. Bebiş H., Özdemir S. 2013. "Savaş, Terör ve Hemşirelik". F.N. Hem. Derg Cilt 21 - Sayı 1: 57-68.
2. Gebbie, K. M., Qureshi, K. 2002. "Emergency and Disaster Preparedness: Core Competencies For Nurses". American Journal of Nursing, 102(1): 46-51.
3. Hilton C., Allison V. 2004. "Disaster Preparedness: An Indictment For Action By Nursing Educators". The Journal Of Continuing Education In Nursing, Volume 35, number 2, March/April 2004.
4. Makert JM. 2002. "Adventures in Nursing Aboard a Cruise Ship". Nursing Forum 37(2): 33-36.
5. Hatipoğlu S. 2011. "Selimiye'den Geleceğe Notlar". H.Ü. Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi, 103-111.
6. Torun S. 2014. Kırım Savaşı'nda Hasta Bakımı ve Hemşirelik. Akademisyen Kitabevi.
7. Anameriç, H. 2010. "Türk Kızılayı'nın Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti Savaş Eserlerine Kitap Ve Kütüphane Hizmetleri 1912-1922". Erdem Dergisi, 58: 19-44.
8. Sarnocky, M. T., Cox, D. R. 2001. "A Century Of Heroism 1901-2001" Army, 51: 58-64.
9. Özdemir H. 2005. Salgın Hastalıklardan Ölümler 1914-1918, Atatürk Kültür ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları XVI. Dizi - sayı 104, Ankara.
10. Baltacı, T. 2010. "Hemşirelik Mesleğinin Dünü Bugünü". Sağlık ve Yaşam 19 Mayıs Üniversitesi Dergisi, 32: 8.
11. Ökdem Ş., Abbasoğlu A., Doğan N. 2000. "Hemşirelik Tarihi Eğitimi ve Gelişimi". Ankara Üniversitesi Dikimevi Sağlık Hizmetleri Meslek yüksekokulu yaylığı cilt 1 sayı 1, 5-11.
12. Şentürk E. S. 2011. Hemşirelik Tarihi, Nobel Tıp Kitabevi, İstanbul, 73-75.
13. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Genel Sekreterliği. 2004. Deniz Kuvvetleri Dergisi EK SAYI 590: 2-15.
14. Güngör İ., Rathfisch G., Beji N. K. 2013. "Kadın Sağlığı Hemşirelerinin Rol Yetki ve Sorumluluklarının Uluslararası Düzeyde İrdelenmesi" F.N. Hem. Derg Cilt 21 - Sayı 1: 49-56.
15. <http://www.gata.edu.tr/Hyo/Tarihce> Erişim Tarihi: 04.08.2016.
16. Egenes, K. J. 2009. History of Nursing. Roux G., Halstead A. J Ed. Issues and Trends in Nursing: Essential Knowledge for Today and Tomorrow. p.15-17. Jones and Barlett Publishers. comprehensive online resources available <http://nursing.jbpub.com>.
17. Hatipoğlu F.S. 1985. "Askeri Hemşirelik". Türk Hemşireler Dergisi, Cilt:35,sayı 4,1985.s 39-40.
18. Westphal R. 2003. "Remember The Maine! Remember The Men! American Journal of Nursing 103(5): 21.
19. Brantley M. 2003. From the USNS Comfort, American Journal of Nursing 103 6: 100-103.